

8.6.2010

Dnro 3513/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

VENÄJÄN KANSALAISEN PIDÄTYKSESTÄ OLISI TULLUT ILMOITTA EDUSTUSTOLLE

1 KANTELU

A arvosteli 14.10.2008 päivätyssä, tasavallan presidentille osoittamassaan englanninkielisessä kirjeessä Helsingin poliisilaitoksen menettelyä kiinniottamisensa ja pidättämisensä yhteydessä 22.8.2008–25.8.2008. Tasavallan presidentin kanslia siirsi kirjeen oikeusasiamiehen käsiteltäväksi.

A:n arvostelu kohdistui siihen, että

- hänelle ei selitetty pidätettyjä koskevia määräyksiä
- hänen huonon englannin kielen taitonsa vuoksi kukaan ei kuunnellut häntä eikä hänelle ei järjestetty tulkkia
- hänen ei sallittu käydä käymälässä
- hänen ei annettu käydä suihkussa
- hänelle ei annettu hygieniatuotteita
- hänen ei sallittu soittaa puheluja.

Lisäksi A arvosteli Helsingin poliisin menettelyä 12.10.2008, tilanteessa, jossa matkalippujen tarkastajat epäilivät hänen matkustaneen raitiovaunussa ilman asianmukaista matkalippua.

- - -

3 RATKAISU

3.1

A:lle kiinniottamisen yhteydessä ja vapaudenmenetyksen aikana annetut tiedot

Tapahutumatietoja

A oli otettu kiinni 22.8.2008 eräässä helsinkiläisessä tavaratalossa yhdessä suomalaisen miestutavansa kanssa. Mainitun mieshenkilön, joka työskenteli ko. tavaratalossa, epäiltiin muun muassa erehdyttäneen tavaratalon henkilökuntaa 1.1.2008–22.8.2008 välisenä aikana. Hän oli ostanut tavaratalosta tuotteita, jotka hän oli väittänyt jättäneensä tavarataloon säilytykseen ja sieltä sittemmin kadonneen. Tällä perusteella hän oli saanut korvaukseksi lahjakortteja tavarataloon käyttäen ne ostoksiin tavaratalossa. Kiinniottohetkellä A:lla oli päällään kengät ja mukanaan laukku, jotka mieshenkilö oli em. tavalla väittänyt kadonneen ja saanut tavaratalolta korvaukseksi lahjakortin.

Sittemmin mieshenkilö tuomittiin Helsingin käräjäoikeudessa kavalluksesta ja petoksen yrityksestä kolmen kuukauden 15 päivän vankeusrangaistukseen, mikä muunnettiin yhdyskuntapalvelukseksi. Helsingin kihlakunnansyyttäjä päätti jättää A:n syyttämättä perustellen päätöstään sillä, että asiassa ei ollut näyttöä A:n tahallisuudesta.

Saadut selvitykset

Vanhemmat konstaapelit B ja C kertovat selvityksessään saaneensa illalla 22.8.2008 tehtävän mennä kyseiseen tavarataloon, missä myymäläetsivät olivat ottaneet kiinni petoksesta epäilemänsä A:n ja tämän suomalaisen tuttavän. Selvityksen mukaan B ja C olivat paikan päällä yhteydessä päivystävään komisarioon, jonka määräyksestä A ja hänen tuttavansa otettiin kiinni.

Poliisit kertoivat A:n tuttavalle suomen kielellä toimenpiteen perusteet ja että heidät toimitetaan Pasilan poliisivankilaan. A:lle kerrottiin samat asiat englanniksi, mutta poliisien havaittua, että hän ei ymmärrä englantia kovin hyvin, poliisit pyysivät A:n tuttavaa, joka puhuu sujuvaa venäjää, kertomaan toimenpiteen perusteista ja poliisivankilaan viemisestä A:lle.

Selvityksensä mukaan B ja C katsoivat A:n tuttavän suorittaman käännöksen olleen riittävän, koska nämä kertoivat tuntevansa toisensa ja olleensa liikkeellä yhdessä. A:lta oli vielä englannin kielellä varmistettu, ymmärtääkö hän, miksi on Pasilan poliisivankilassa ja A oli nyökkäämällä osoittanut ymmärtävänsä tämän.

Vanhempi konstaapeli D:n selvityksen mukaan A pidätettiin 23.8.2008 klo 14.20 ja hänelle kerrottiin pidätyksestä tulkin välityksin. Käytettävissäni olevan A:n kuulustelupöytäkirjan mukaan häntä oli kuulusteltu 23.8.2008 klo 12.55 alkaen ja kuulustelussa on ollut mukana venäjän kielen tulkki.

Helsingin poliisilaitoksen lausunnossa todetaan edellä kerrotun lisäksi, että poliisivankilaan saapuvalla henkilölle ilmoitetaan aina heidän oikeutensa ja velvollisuutensa lain mukaisesti. Mikäli vankilaan saapuva henkilö ei hallitse mitään henkilökunnan osaamaa kieltä, hänelle annetaan vapautensa menettäneiden oikeudet ja velvollisuudet luettavaksi kirjallisesti. Myös venäjäksi käännetty teksti on käytettävissä.

Sovellettavat säännökset

Pakkokeinolain 1 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan rikoksesta epäillylle kiinni otetulle on heti ilmoitettava kiinniottamisen syy. Lain 1 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan pidätetylle on ilmoitettava pidättämisen syy heti, kun hänet on julistettu pidätetyksi tai otettu pidättämismääräyksen perusteella kiinni.

Poliisilain 4 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehen on ilmoitettava henkilön vapauteen kohdistuvan toimenpiteen peruste toimenpiteen kohteena olevalle tai tämän edustajalle, jollei se ole mahdotonta henkilön tilan taikka olosuhteiden johdosta.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (putkalaki) 2 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vapautensa menettäneelle on viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan tiedotettava sen oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan. Pykälän 2 momentin ulkomaiselle vapautensa menettäneelle on muun muassa mahdollisuuksien mukaan annettava tulkitsemisapua.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 2 kappaleen mukaan vapaudenriiston kohteeksi joutuneelle on viipymättä ilmoitettava hänen ymmärtämällään kielellä vapaudenriiston perusteet ja häneen mahdollisesti kohdistetut syytteet.

Kannanotto

Vapaudenriiston perusteen välitön ilmoittaminen, johon edellä selostetut säännökset velvoittavat, on rikosprosessiin kuuluva oikeusturvatae, joka osaltaan turvaa rikoksesta epäillyn mahdollisuuden valmistella puolustustaan.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan annettavien tietojen tulee olla sellaisia, että vapaudenriiston kohteeksi joutunut niiden perusteella voi harkita edellytykset riitauttaa vapaudenriiston perusteet tuomioistuimessa ja vapaudenriiston laillisuus. Edelleen tuomioistuimen mukaan tiedonantovelvollisuuden laajuuteen vaikuttavat kunkin tapauksen olosuhteet. Mikäli tekijä saadaan välittömästi kiinni rikospaikalta, ei tiedonantovelvollisuuden tarvitse olla yhtä laaja kuin siinä tapauksessa, että hänet tullaan noutamaan kotoaan (Halijoki, Defensor Legis 2001, s. 1047–1048).

Saatujen selvitysten mukaan A:lle on selvitetty hänen ymmärtämällään kielellä toimenpiteen perusteet. Minulla ei ole perusteita epäillä asiassa annettuja selvityksiä ja sitä, että poliisien käsityksen mukaan A ymmärsi, mistä on kysymys. Toisaalta A toteaa kantelussaan, että "kukaan ei selittänyt minulle tilannetta", mikä viittaisi siihen, että hän ei ole ymmärtänyt vapaudenmenetyksensä perusteita. Asia ei kantelun ja selvitysten välisen ristiriidan vuoksi anna minulle aiheutta muuhun kuin että totean seuraavaa.

Pidän jossain määrin ongelmallisena sitä, että kanssaepäilyä käytetään viranomaisen velvollisuuksien täyttämiseen. Kun kysymys on sellaisesta kielestä, jota poliisimies ei ymmärrä, ei hän myöskään voi varmistua siitä, mitä poliisin pyynnöstä ilmoitusta kääntävä kanssaepäily kertoo toimenpiteen kohteelle ja saako tämä tietoonsa ne seikat, jotka edellä selostettujen säännösten perusteella vapautensa menettäneelle epäillylle on ilmoitettava.

Mielestäni poliisin on oltava varma siitä, että kääntämistä pyynnöstä suorittava henkilö hallitsee riittävän hyvin ne kielet, joista tilanteessa on kysymys ja että tämä hoitaa kääntämisen objektiivisesti, vaikka tällaisissa tilanteissa esimerkiksi virallisen kääntäjän käyttämistä ei edellytetäkään. Kanssaepäilyllä mahdollinen intressiristiriita toisen epäillyn kanssa voi sisältää riskin siitä, että poliisin viesti ei välity täydellisenä ja muuttumattomana. Muun muassa tämän vuoksi kanssaepäilyllä käyttämiseen kääntämistehtäviin on syytä suhtautua varovasti ja ensisijaisesti olisi pyrittävä käyttämään käännös- ja tulkkaukspalveluja tarjoavia tahoja esimerkiksi puhelintulkkauksella. Toisaalta pidän ymmärrettävänä poliisilaitoksen lausunnossa esitettyä, että hälytys- ja kenttätehtävissä ei aina ole mahdollista jäädä odottamaan ulkopuolista käännösapua.

Saatan edellä esittämäni käsityksen vanhempi konstaapeli B:n ja vanhempi konstaapeli C:n tietoon.

Siihen arvosteluun, että A ei ole vapaudenmenetyksensä aikana saanut tietoa oikeuksistaan, selvityksissä on todettu, että Pasilan poliisivankilassa on muun muassa venäjäksi kirjallinen selostus säilytettävän oikeuksista ja velvollisuuksista ja tällainen selostus annetaan säilytettävällä, jos paikalla ei ole ketään venäjän kielen taitoista.

Minulla ei ole perusteita epäillä selvityksiä siitä, että tarvittaessa tällainen kirjallinen ilmoitus on A:lle annettu. Selvitysten ja käytettävissä olevan aineiston perusteella pidätyksestä on A:lle ilmoitettu venäjän kielen tulkin välityksin ja hänet on kuulusteltu tulkkia käyttäen. Asia ei näiltä osin anna aihetta toimenpiteisiin.

3.2

Olosuhteet Pasilan poliisivankilassa

Helsingin poliisilaitoksen lausunnon mukaan kaikille kiinniotetuille, pidätetyille ja vangituille annetaan pyydettyä käyttöön henkilökohtaiseen hygieniaan tarvittavat välineet ja kaikille on mahdollisuus käydä pyydettyä suihkussa ja WC:ssä, mikäli sen hetkisessä säilytystilassa ei ole omaa käymälää.

Minulla ei ole perusteita epäillä annettua selvitystä eikä asia anna aihetta toimenpiteisiin.

3.3

Yhteydet poliisivankilan ulkopuolelle

Saatujen selvitysten mukaan A:n vanhempiin on yritetty saada puhelimitse yhteyttä siinä kuitenkaan onnistumatta. Asia ei tältä osin anna aihetta toimenpiteisiin.

Asiassa ei ole saatu selvitystä A:n arvosteluun siitä, että hän ei saanut soittaa lakimiehelleen. Tältä osin asiaan ei käsitykseni mukaan ole saatavissa lisäselvitystä. Koska A:n kuulustelupöytäkirjasta ilmenee, että hänelle on kuulustelutilaisuudessa tulkin välityksin ilmoitettu oikeudesta käyttää avustajaa esitutkinnassa, ei asia anna minulle aihetta muuhun kuin muistutan Helsingin poliisilaitosta putkalain 6 luvun 6 §:n 2 momentista, jonka mukaan vapautensa menettäneelle on varattava tilaisuus olla puhelimitse yhteydessä asianajajaansa tai muuhun oikeudenkäymiskäärin 15 luvun 2 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuun oikeudenkäyntiasiamieheen tai -avustajaan.

3.4

Ilmoitus A:n pidätyksestä Venäjän edustajalle

Selvitykset

Selvitysten mukaan A:n pidättämisestä ei ilmoitettu Venäjän Helsingissä olevalle suurlähetystölle.

Komisario E, joka päivystävänä komisariona määräsi A:n pidätyksestä, katsoo, ettei pidätyksestä ilmoittaminen lähetystölle kuulunut hänen tehtäviinsä. E oletti ilmoituksen kuuluvan asian esitutkinnasta vastaaville virkamiehille. Epäillyn rikoksen tutkinnanjohtajana toiminut komisario F kertoo kuulleensa A:n tapauksesta ensimmäisen kerran aamulla 25.8.2009 tullessaan töihin, jolloin hän päätti A:n vapauttamisesta. Hän ei ilmoittanut asiasta Venäjän suurlähetystölle. Sekä E että F kertovat olevansa tietoisia siitä, että Suomen ja Venäjän välisen valtiosopimuksen mukaisesti A:n vapaudenmenetyksestä olisi pitänyt ilmoittaa suurlähetystölle.

Helsingin poliisilaitoksen mukaan syynä ilmoituksen laiminlyöntiin näyttäisi olevan epäselvyys siitä, kenen velvollisuutena ilmoituksen tekeminen asiassa ensisijaisesti on. Poliisilaitos katsoo, että koska konsulisopimuksen mukaan ilmoitus pidättämisestä on tehtävä viipymättä, ilmoituksen tekeminen olisi ollut pidättämisestä päättäneen komisario E:n tehtävä. Toisaalta sopimukseen liitetyn pöytäkirjan maininta ilmoituksen tekemisestä 1–3 päivän kuluessa puoltaa sitä, että ilmoi-

tus olisi ollut tutkinnanjohtajan tehtävä. Joka tapauksessa tutkinnanjohtajan olisi poliisilaitoksen näkemyksen mukaisesti tullut varmistaa, onko ilmoitus tehty.

Sisäasiainministeriön poliisiosaston lausunnon mukaan pidätyksestä päättäneen poliisimiehen olisi ensisijassa tullut vastata ilmoittamisesta ja ainakin hänen olisi tullut informoida tutkinnanjohtajaa siitä, että ilmoitusta ei ole tehty.

Sovellettavat säännökset

Suomen ja Venäjän välisen konsulisopimuksen 30 artiklan 2 kappaleen mukaan asemamaan asiansanomaisen viranomaisen on viipymättä ilmoitettava nimittäjävaltion konsulille hänen edustamansa valtion kansalaisen vangitsemisesta tai missä muodossa tahansa tapahtuneesta pidätyksestä.

Konsulisopimukseen liittyvän pöytäkirjan mukaan em. tiedotus konsulille nimittäjävaltion kansalaisen vangitsemisesta tai pidätyksestä missä muodossa tahansa on tehtävä, tiedotusmahdollisuuksista riippuen, 1–3 päivän kuluessa vangitsemisen tai pidätyksen jälkeen.

Kannanotto

Edellä olevien sopimusmääräysten perusteella on selvää, että A:n pidätyksestä oli tullut ilmoittaa Venäjän valtion Suomessa olevalle edustustolle. Koska näin ei ole menetelty, asiassa on menetelty virheellisesti. Saatujen selvitysten perusteella ilmoituksen laiminlyönti ei ole johtunut siitä, että ilmoitusvelvollisuuden olemassa olosta ei olisi ollut tietoa vaan epätietoisuudesta siitä, kenen velvollisuus ilmoituksen tekeminen on.

Voin yhtyä sisäasiainministeriön poliisiosaston ja poliisiosaston lausunnoista ilmeneviin näkemyksiin, joiden mukaan toisaalta komisario E:n olisi tullut informoida tutkinnanjohtajaa siitä, että ilmoitusta ei ole tehty ja toisaalta tutkinnanjohtaja komisario F:n olisi tullut E:ltä varmistaa, onko ilmoitusta tehty. Saatan tämän käsityksen komisario E:n ja komisario F:n tietoon.

Poliisilaitoksen lausunnossa todetaan, että ilmoittamatta jättäminen on johtunut epätietoisuudesta, kenen velvollisuus ilmoittaminen on. Käsitykseni mukaan tällainen epätietoisuus olisi poistettavissa esimerkiksi poliisilaitoksen sisäisellä ohjeistuksella siitä, miten ja kenen toimesta erilaisissa tilanteissa tässä tarkoitettu ilmoitus olisi tehtävä. Ohjeistuksen laatiminen olisi tarpeellista ottaen huomioon tästäkin tapauksesta ilmenevä epätietoisuus ilmoitusvelvollisuudesta. Saatan tämän käsitykseni tiedoksi Helsingin poliisilaitokselle.

3.5

Poliisin menettely 12.10.2008

Vanhempi konstaapeli G:n ja vanhempi konstaapeli H:n selvitysten mukaan he olivat poliisipartiona liikkeellä havaitessaan kahden matkalippujen tarkastajan ja kahden naismatkustajan välisen "välikohtauksen" raitiovaunupysäkillä. Poliisimiehet pysähtyivät paikalle ja tarkastajat kertoivat, että kaksi naista, jotka olivat esittäneet matkalippunaan vanhentuneen lipun, eivät suostuneet kertomaan henkilötietojaan tarkastusmaksun määrittämistä varten toisen naisista yrittäessä lisäksi poistua paikalta. Tämän johdosta poliisit antoivat tarkastajille virka-apua ja pyysivät naishenkilöitä istumaan poliisiauton takaosaan. Kun henkilöllisyydet oli saatu selville, matkalippujen tarkastajat kirjoittivat heille määräyksen tarkastusmaksusta. Kun lipuntarkastajat olivat poistuneet, poliisimiehet keskustelivat tilanteesta naisten kanssa, jonka jälkeen naiset pääsivät poistumaan paikalta.

Kantelusta ilmenee, että A on valittanut saamastaan tarkastusmaksusta.

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 11 §:n 4 momentin mukaan tarkastajalla ja järjestyksenvalvojalla on pykälän 1 ja 2 momenteissa tarkoitetuissa tapauksissa oikeus saada virka-apua poliisilta. Pykälän 1 ja 2 momenteissa säädetään muun muassa tilanteesta, jossa ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään ja jossa matkustaja koettaa vastarinta tekemällä välttää kiinni ottamisen.

Ottaen huomioon selvityksistä ilmenevä, minulla ei ole aihetta arvostella poliisimiesten menettelyä tilanteessa. Kun A on kirjoituksensa mukaan hakenut saamaansa tarkastusmaksuun muutosta, asian enempi arviointi puolestani ei käytettävissäni olevan aineiston perusteella ole tarpeen.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen vanhempi konstaapeli B:n ja vanhempi konstaapeli C:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen komisario E:n ja komisario F:n sekä Helsingin poliisilaitoksen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Pyydän Helsingin poliisilaitosta ilmoittamaan 1.10.2010 mennessä, mihin toimenpiteisiin esittämäni käsitys ohjeistuksen tarpeesta kohdassa 3.4 tarkoitettujen ilmoitusten tekemisestä antaa ai-
hetta.

- - -

ПОМОЩНИК ОМБУДСМЕНА ПАРЛАМЕНТА ФИНЛЯНДИИ

3513/4/08

СУТЬ ДЕЛА:

Заключение по решению, вынесенному в связи с Вашей жалобой от 14.10.2008 года.

В своем письме от 14.10.2008 года, написаном на английском языке на имя Президента Финляндской Республики, Вы подвергли критике действия Департамента полиции Хельсинки в связи с Вашей поимкой и задержанием 22.8.2008 г. – 25.8.2008 г. Канцелярия Президента передала письмо для рассмотрения омбудсмену.

Вы были задержаны 22.8.2008 г. в одном из хельсинкских универмагов вместе с Вашим финским знакомым. Упомянутый мужчина, работавший в данном универмаге, подозревался в том числе в том, что он вводил в заблуждение персонал универмага в период 1.1.2008 г. – 22.8.2008 г. Он покупал в универмаге товары, которые, как он утверждал, оставались им на хранение в универмаге и затем пропадали. На этом основании он в качестве компенсации получал подарочные чеки универмага, используя их для покупок в универмаге. В момент поимки на Вас были туфли и при Вас была сумка, которые, как утверждал мужчина, пропали вышеупомянутым образом и за которые он в качестве компенсации получил подарочный чек.

Позднее мужчина был осужден судом первой инстанции города Хельсинки за хищение и попытку подлога на 3 месяца и пятнадцать дней тюремного заключения, которые

были заменены принудительными общественными работами.

Уездный прокурор Хельсинки принял решения не предъявлять Вам обвинение, обосновывая свое решение тем, что в деле не было доказательств умышленности Ваших действий.

В своем решении помощник омбудсмана Юсси Паюоя констатировал по поводу Вашей критики в адрес полиции, что незамедлительное уведомление об основании для лишения свободы является гарантией правовой защиты, которая, в свою очередь, гарантирует подозреваемому в совершении преступления возможность подготовиться к своей защите. В соответствии с полученными разъяснениями, Вам, при помощи совместно с Вами задержанного, на языке, который Вы понимаете, было объяснено обоснование данного действия. Однако помощник омбудсмана счел в какой-то степени проблематичным то, что лицо, подозреваемое совместно с Вами, было привлечено для исполнения обязанностей официального лица. Когда речь идет о языке, который полицейский не понимает, он не может быть и уверен в том, что именно задержанный совместно с Вами, выполнявший перевод по просьбе полицейского, сказал объекту действия и оказались ли доведены до него те моменты, которые, на основании выше разъясненных положений, необходимо довести до сведения лица, лишенного свободы. В первую очередь необходимо стремиться обращаться к тем сторонам, которые предлагают устные и письменные переводческие услуги, например, при помощи телефонного перевода.

В своем решении помощник омбудсмана критически высказался в адрес Департамента полиции Хельсинки в связи с тем, что о Вашем задержании не было сообщено представителям Российской Федерации в Финляндии, хотя, в соответствии с консульским соглашением между Россией и Финляндией, соответствующее должностное лицо страны пребывания должно незамедлительно сообщить консулу страны назначения о заключении под стражу или о происшедшем в любой другой форме задержании гражданина представляемой им страны. На основании полученных объяснений, невнимательность по отношению к заявлению проистекла не из того, что не было понимания об обязательности уведомления, а из неосведомленности о том, чьей обязанностью является исполнение данного уведомления. Помощник омбудсмана высказал Департаменту полиции Хельсинки просьбу о том, чтобы до 1.10.2010 г. было сообщено, дает ли представленная в его решении необходимость о внутреннем предписании для выполнения таких уведомлений повод для принятия мер.

В отношении других моментов, изложенных в Вашей жалобе, помощник омбудсмана констатировал, что, на основании полученных объяснений, во время Вашего допроса присутствовал русскоязычный переводчик. В камере предварительного заключения в Пасиле у Вас была возможность пользоваться туалетом и принимать душ; была сделана попытка связаться с Вашими родителями по телефону, однако безуспешно, а во время дознавательных мероприятий Вы были проинформированы о возможности использования помощника.

Ваша критика действий полиции в ситуации, когда билетные контролеры 12.10.2008 г. удалили Вас из трамвая в связи с подозрением о безбилетном проезде и вызвали полицию, также не дает повода для принятия мер.